

Ocena rozprawy doktorskiej Pani mgr Agnieszki Ptak zatytułowanej:
*Ocena rozwoju społecznego dzieci z niepełnosprawnością intelektualną zamieszkałych
w zakładzie opiekuńczo-leczniczym po zastosowaniu programu terapii zajęciowej.*

1. Struktura pracy, zgodność treści z tematem.

Przedstawiona do recenzji praca doktorska liczy łącznie 69 stron, w tym: praca właściwa z *Bibliografią* obejmuje 67 stron oraz Aneks zawierający nieprezentowane w tekście pracy tabele, liczący 2 strony.

Praca zbudowana jest z 8 rozdziałów. Są to: *Wstęp, Cel pracy, Hipoteza, Materiał i metody badawcze, Wyniki, Dyskusja, Wnioski i Piśmiennictwo.*

W pracy właściwej zamieszczono 10 rycin i 8 tabel prezentujących uzyskane zależności. Układ i proporcje rozdziałów w rozprawie są poprawne, część wstępna wraz z rozdziałem określającym cel i hipotezę badawczą zajmuje około 20%, materiał i metody badawcze - 15%, wyniki badań - 24%, dyskusja - 24%, wnioski - 2% oraz *Piśmiennictwo* - 15% całości pracy. Brak w części końcowej pracy *Spisu rycin* i *Spisu tabel*.

W strukturze pracy, przed rozdziałem wstępnym, znajduje się wykaz użytych w rozprawie skrótów oraz streszczenie, w wersji polskiej i angielskiej, zawierające akapit wprowadzający w problematykę zaplanowanych badań i wyodrębnione dwa akapity zatytułowane: *Wyniki* i *Wnioski*. Całość streszczenia generalnie odpowiada rozdziałom pracy.

W rozdziale *Piśmiennictwo* Autorka wyszczególniła 83 pozycje literatury, w tym: 77% pozycji z okresu od 2000 do chwili obecnej i 23 % pozycji z okresu sprzed 2000 roku. Najstarszy cytowany artykuł to pozycja numer 61 w *Piśmiennictwie*, z 1962 roku. Tytuły polskojęzyczne stanowią nieco ponad 7% bibliografii, pozostałe 93% to pozycje anglojęzyczne.

Merytoryczne treści zawarte w rozprawie w pełni odpowiadają tematowi pracy. Układ monografii i proporcje rozdziałów są zgodne z zasadami i regułami odnoszącymi się do rozpraw doktorskich w zakresie nauk o kulturze fizycznej. Kolejne rozdziały i podrozdziały są metodologicznie kompletne, a zawarte w nich informacje i cytowana literatura należycie opisują założone w podtytułach zagadnienia. Dokonany podział tekstu, proporcje rozdziałów, sposób wprowadzania i prezentacji materiału dowodowego czyni dla czytelnika rozprawę zrozumiałą i przyjazną w odbiorze. Całość jest starannie napisana, praktycznie nie ma w tekście błędów literowych, maszynowych ani składniowych. Poza brakiem w części końcowej pracy *Spisu rycin* i *Spisu tabel*, Recenzent nie ma krytycznych uwag odnośnie strony formalnej pracy.

2. *Wstęp*

W części wstępnej, w oparciu o zebraną literaturę, Autorka, wprowadzając czytelnika w analizowane zagadnienia, podjęła próbę omówienia i podsumowania dotychczasowej wiedzy na temat czynników kształtujących rozwój psychiczny, motoryczny i społeczny

dziecka, do których należą: wrodzone uwarunkowania anatomiczne i fizjologiczne, indywidualna aktywność, środowisko życia i wychowanie. Podstawą podjętych badań jest przekonanie, iż dziecko, które doznało uszkodzenia w okresie rozwoju płodowego lub okołoporodowego nie jest z założenia upośledzone, lecz dopiero w okresie po porodzie występują utrudnienia w jego rozwoju, które można zniwelować, zatrzymać lub ograniczyć do minimum. Zatem, w przypadku dzieci, którym nie udaje się przywrócić stanu zdrowia właściwego dla ich okresu rozwojowego, możemy dopiero mówić o niepełnosprawności. Autorka badań jest zainteresowana dziećmi z niepełnosprawnością intelektualną rezydującymi w zakładach opiekuńczo leczniczych, w szczególności wpływem zastosowanej indywidualnej kompleksowej rehabilitacji opartej na metodach terapii zajęciowej, na rozwój kompetencji społecznych, tj. na rozwój ich umiejętności samoobsługi, umiejętności komunikacji, umiejętności życia w grupie oraz ich umiejętności motorycznych i manipulacyjnych. Autorka wyszła z założenia, iż indywidualnie zaplanowana terapia zajęciowa umożliwi dostosowanie niepełnosprawnego intelektualnie pacjenta do środowiska, w którym funkcjonuje, do zajęć, które powinien realizować. Ciągła, indywidualna ocena poziomu wykonywanych czynności daje możliwość dostosowania skali trudności realizowanych zajęć terapeutycznych do aktualnych możliwości psychoruchowych dziecka. Autorka w rozdziale wstępnym przedstawia różne kwestionariusze oceny, niezbędne do postawienia początkowej, indywidualnej diagnozy pozwalającej na opracowanie programu terapii zajęciowej każdemu pacjentowi, w tym: najczęściej w Polsce stosowany do pomiaru przystosowania społecznego inwentarz PAC Gunzburga adaptowany do polskich potrzeb i realiów przez Witkowskiego, z jego odmianami PPAC, PAC-1 i PAC 2, stosowanymi do oceny poziomu i postępu rozwoju kompetencji społecznych osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim, umiarkowanym i lekkim.

W uzasadnieniu podjęcia badań zmierzających do oceny rozwoju społecznego dzieci z niepełnosprawnością intelektualną, zamieszkałych w zakładzie opiekuńczo - leczniczym po zastosowaniu programu terapii zajęciowej, Autorka napisała, iż spotkała się z taką oceną w literaturze, ale tylko w odniesieniu do dzieci przebywających w domach rodzinnych, pod opieką rodziców.

Całość rozważań części wstępnej oraz brak badań na temat efektów konkretnej metody terapii zajęciowej w odniesieniu do dzieci niepełnosprawnych intelektualnie przebywających w całodobowych ośrodkach opiekuńczo - leczniczych jest wystarczającym powodem do podjęcia przedmiotowych badań.

3. *Cel i hipoteza badawcza*

Autorka nie sformułowała pytań badawczych precyzujących tematykę badawczą, przedstawiła jedynie cel pracy i jedną hipotezę badawczą.

Cel pracy zawarty jest w tytule dysertacji: jest to ocena rozwoju społecznego dzieci z niepełnosprawnością intelektualną, zamieszkałych w zakładzie opiekuńczo - leczniczym po zastosowaniu programu terapii zajęciowej opartego na modelu PEO (Person Environment Occupation).

Hipoteza: terapia zajęciowa oparta na modelu PEO przyspiesza postęp, przynosi pozytywny efekt w postaci postępu rozwoju społecznego dzieci niepełnosprawnych intelektualnie zamieszkałych w zakładzie opiekuńczo - leczniczym.

4. *Material i metody badawcze*

Doktorantka objęła badaniami grupę 32 dzieci niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu głębokim, zamieszkałych w dwóch bliźniaczo podobnych zakładach opiekuńczo -

lecniczych prowadzonych przez zgromadzenie siostr zakonnych. Dzieci przebywają całodobowo w tych jednostkach od urodzenia i są pozbawione wpływów środowiska zewnętrznego i rodzicielskiego. Różnicę w stosowanym postępowaniu rehabilitacyjnym stanowi wprowadzenie w jednym z ośrodków programu terapii zajęciowej, opracowanego indywidualnie dla każdego pacjenta, w oparciu o model PEO.

Autorka wyodrębniła dwie grupy eksperymentalne: W jednym ośrodku 16 osobową grupę prowadzoną z zastosowaniem programu terapii zajęciowej według zasad modelu PEO i w drugim 16 osobową grupę prowadzoną tradycyjnie. Średni wiek dzieci, w momencie rozpoczęcia eksperymentu, w grupie I wynosił 3,13, a w II grupie 3,81 lat.

Doktorantka przeprowadziła badania dwukrotnie: na początku eksperymentu i po upływie okresu dwóch lat. Do oceny poziomu kompetencji społecznych zastosowała inwentarz PPAC Gunzburga. Porównanie wyników pierwszej i drugiego badania pozwoliło rzetelnie ocenić przyrost liczby nabywanych umiejętności z zakresu kompetencji społecznych w obu analizowanych grupach.

W tej części pracy Autorka przybliży również czytelnikowi implementowany w I ośrodku program terapii zajęciowej oparty na modelu PEO. Szkoda, że nie opisuje bliżej czynników włączenia/wykluczenia dzieci do badań..

Uzyskane wyniki Autorka opracowała wykorzystując do obliczeń statystycznych program *Statistica 10.0 Pl*.

Reasumując, materiał badawczy, przyjęte narzędzia badawcze oraz sposób doboru dzieci nie budzi zastrzeżeń, chociaż Autorka nie opisała czynników włączenia/wykluczenia dzieci do badań. Autorka opisała wyczerpująco zaprojektowane do obróbki wyników obliczenia statystyczne. Generalnie materiał badawczy i zastosowane metody badawcze uważam za właściwe.

5. Wyniki

W rozdziale *Wyniki* Autorka przedstawiła 10 rycin i 8 tabel prezentujących uzyskane zależności, dobrze opisane w tytułach rycin i tabel i w towarzyszącym im tekście. Sposób zaprezentowania zależności nie przytłacza czytelnika, lecz stanowi dobrze opisującą zagadnienie, interesującą lekturę. Również język opisu prezentowanych zależności sprzyja przyswajaniu przedstawianych treści.

Wyniki uzyskane po dwóch latach obserwacji dzieci w dwóch grupach eksperymentalnych wykazały istotnie statystyczny przyrost w zakresie badanych inwentarzem PPAC umiejętności w grupie I, w której zastosowano program terapii zajęciowej według modelu PEO. Rozwój ten odnosił się do wszystkich dziedzin określających kompetencje społeczne i był niezależny od wieku dzieci. W II grupie również nastąpił postęp w zakresie czynności badanych inwentarzem PPAC, ale był on znacznie mniejszy i związany z wiekiem dzieci. W grupie I był to rozwój po części związany ze wzrostem i dojrzewaniem dzieci, ale głównie był to wynik zastosowanego programu terapii zajęciowej. W grupie II był to rozwój związany głównie ze wzrostem i dojrzewaniem dzieci.

Autorka przedstawiła ważny ogólny wniosek z przeprowadzonych badań: obie grupy dzieci niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu głębokim wykazały potencjał rozwojowy, co pozwala stwierdzić, iż doskonalenie metod terapeutycznych pozwala na uzyskanie wyższych kompetencji społecznych mierzonych ilością wyuczonych umiejętności.

Zaprezentowane wyniki badań dają czytelnikowi odpowiedź na postawioną w części wstępnej pracy hipotezę badawczą.

6. Dyskusja

Rozdział *Dyskusja*, obok rozdziału *Wyniki*, stanowi najsilniejszą część rozprawy doktorskiej. W relacji do pozostałych rozdziałów *Dyskusja* jest obszerna i napisana dojrzałym językiem naukowym. Autorka omawia najistotniejsze wyniki swoich badań na tle danych literaturowych. Porównuje wyniki badań własnych z rozważaniami innych badaczy w kilku interesujących ją wątkach.

Istotnym elementem *Dyskusji* jest przedstawienie badań różnych autorów wykorzystujących zindywidualizowane programy terapii zajęciowej opracowane w oparciu o model PEO, które znajdują skuteczne zastosowania w wielu sytuacjach terapeutycznych.

Zaprezentowane na końcu pracy wnioski są z jednej strony podsumowaniem wyników badań i z drugiej kwintesencją zaprezentowanej dyskusji.

7. Piśmiennictwo

Doktorantka zebrała znaczący zbiór piśmiennictwa światowego. Poszczególne pozycje są dobrze wykorzystane, głównie w rozdziale *Wstęp* i w rozdziale *Dyskusja*. W bibliografii zdecydowanie przeważa piśmiennictwo z ostatniej dekady, ale znalazły się również pozycje z lat sześćdziesiątych. Recenzent nie ma zastrzeżeń odnośnie strony edytorskiej zarówno, jeśli chodzi o noty bibliograficzne w rozdziale *Piśmiennictwo*, jak i w zamieszczeniu pozycji i autorów w tekście pracy.

8. Uwagi krytyczne

Po zapoznaniu się z rozprawą doktorską mgr Agnieszki Ptak nie nasuwają mi się istotne uwagi krytyczne. Należy do nich zaliczyć:

- brak opisu czynników włączenia/wykluczenia dzieci do badań,
- brak opisu realizowanego programu terapeutycznego w ośrodku II, bez programu TZ,
- brak umieszczenia w końcowej części pracy *Spisu rycin* i *Spisu tabel*,
- błędy w pisowni nazwisk, np. Hermanau/Hermenau, czy Brasic Royeen/Brasic Royen.

9. Podsumowanie

Reasumując, przytoczone drobne uwagi nie umniejszają wartości recenzowanej pracy. Praca w części badawczej i prezentacja wyników nie budzą zastrzeżeń. Oceniana rozprawa ma realną wartość teoretyczną i praktyczną.

W moim przekonaniu praca Pani mgr Agnieszki Ptak zatytułowana: *Ocena rozwoju społecznego dzieci z niepełnosprawnością intelektualną zamieszkałych w zakładzie opiekuńczo-leczniczym po zastosowaniu programu terapii zajęciowej*, stanowi samodzielne rozwiązanie ważnego i aktualnego zagadnienia naukowego, a merytorycznie i redakcyjnie spełnia kryteria i wymagania stawiane rozprawom doktorskim w Ustawie z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późniejszymi zmianami).

Wobec powyższego, wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Fizjoterapii, Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, o dopuszczenie Pani mgr Agnieszki Ptak do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A. Marcinowicz